

АНАЛИЗА АГРАРНЕ СТРУКТУРЕ И КАРАКТЕРИСТИКА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА У ФУНКЦИЈИ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ АГРАРНОГ ПРОСТОРА ОПШТИНЕ ПРЊАВОР

Марко Станојевић¹, Обрен Гњато² и Марко Иванишевић¹

¹Природно-математички факултет, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска

²Висока школа за туризам и хотелијерство Требиње, Република Српска

Абстракт: Аграрни простор општине Прњавор карактеришу негативни развојни процеси и проблеми организације. Обзиром на значај пољопривредне производње у укупном процесу социоекономског опоравка општине, ревитализација аграрног простора намеће се као императив. Посебну пажњу неопходно је посветити оптимализацији аграрне структуре која се суочава са проблемима уситњених и некомпактних пољопривредних посједа и парцела, те сложеним власничким структурама. Анализе структура и праваца коришћења земљишта представљају полазни основ за приједлоге мјера ревитализације. Поред наведених, анализе главних структурних и просторних карактеристика пољопривредних газдинстава у припадајућем аграрном простору, представљају основ приједлогу даљих корака у његовој организацији, прије свега различитим техничким, правним и организационим мјерама.

Кључне ријечи: аграрни простор, аграрна структура, пољопривредна газдинства, ревитализација, простор општине Прњавор

Original scientific paper

ANALYSIS OF AGRARIAN STRUCTURE AND FEATURES OF FARMHOLDS AIMING AT REVITALISATION OF PRNJAVOR MUNICIPALITY AGRARIAN ZONE

Marko Stanojević¹, Obren Gnjato² and Marko Ivanišević¹

¹Faculty of Sciences, University of Banja Luka, Republika Srpska

²College of tourism and hotel management Trebinje, Republika Srpska

Abstract: Agrarian zone of Prnjavor municipality is characterized by negative development and organizational problems. It seems pertinent to revitalize the agrarian zone as the agricultural production remains an integral part of the total social-economic recovery of the municipality. Special attention should be paid to optimum agrarian structure that keeps facing issues of scattered and partial farmholds and plots along with the complex ownership procedures. Analysis of structures and patterns of land usage is the starting point for revitalization measures. In addition, analyses of major structural and spatial characteristics of farmholds within the adequate space are the foundations of future measures of reorganization, i.e. different technical, legal, and organization measures.

Key words: agrarian space, agrarian structure, farmholds, revitalization, Prnjavor municipality

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Аграрни простор Републике Српске, а самим тим и општине Прњавор оптерећен је негативним развојним процесима, те је као такав артикулисан као проблемско подручје. Оживљавање ових простора у популационом, социјалном, економском и инфраструктурном смислу значајно би утицало на развој сваке просторне јединице.

Општина Прњавор препознатљива је као подручје пољопривредне производње. С тим у вези, студиозна анализа најзначајнијих особености аграрног простора, из које слиједи низ приједлога мјера унапређења, од круцијалне је важности за давање смјерница будућем развоју општине. Није неважно напоменути да је за јединицу локалне самоуправе која као једну од кључних грана носилаца развоја привреде види пољопривреду, препознавање потенцијала и специфичних карактеристика аграрног простора изузетно важно у сложеном процесу ревитализације.

Да бисмо диверзификовали аграрни и урбани простор општине Прњавор, потребно је посматрати више параметара, какви су густина насељености, структура становништва према запослености, аграрна структура становништва, аграрна густина насељености типологија насеља, степен развијености насеља, степен урбанизације, дневне миграције, становање, инфраструктура, мрежа и систем насеља, централитет насеља, функционални капацитет... Цјелокупни простор општине може се условно диференцирати на урбано језгро (градско насеље), субурбани простор (приградска насеља) и рурални простор. И поред претходно наведене диференцијације простора општине Прњавор, он у цјелости потпада под просторни обухват задат предметом проучавања овог рада. Разлог томе је укљученост аграрног простора у све просторне јединице, насељена мјеста и катастарске општине. Сва насељена мјеста у великом обиму имају удјеле пољопривредног земљишта, обрадивог земљишта, пољопривредног становништва и регистрованих пољопривредних газдинстава,

INTRODUCTORY COMMENTS

Agrarian region of the Republic of Srpska, including the Prnjavor municipality, is burdened with negative development processes and is referred to as a problem region. Population, social, economic, and infrastructural revival would largely affect the development of each spatial entity.

Prnjavor municipality is recognized as an area of agricultural production. Therefore, an elaborated analysis of typical agrarian features, including measures of improvement, would be crucial for future development guidelines. Speaking of a municipality that regards agriculture as one of its key development factors, it is pertinent to recognize potentials and specific features of agrarian space during the process of revitalization.

In order to diversify agrarian and urban areas of Prnjavor municipality, it is necessary to discuss several parameters such as population density, population employment structure, agrarian population structure, agrarian population density, settlement typology, settlement development ranking, level of urbanization, daily migrations, housing, infrastructure, settlement network and system, settlement centers, functional capacities, etc. The municipality region may be divided into the urban core (city settlement), suburban space (suburbs), and rural areas. Despite the Prnjavor municipality division, it still completely belongs to the area that is being the paper subject matter. The reason is that agrarian areas are still integrated into all spatial entities, populated settlements, and cadaster municipalities. All the populated settlements share a great ratio of agricultural soil, cultivated soil, agrarian population, and registered farmholds, including the municipality center. Based upon these parameters and practical opportunities and limitations, spatial range of agrarian area is registered in the whole of Prnjavor municipality.

Revitalization of agrarian areas is

укључујући и општинско средиште. На основу наведених параметара, а и на основу практичних могућности и ограничења у истраживањима оваквог типа, просторни обухват аграрног простора дефинишемо у цјелокупном простору општине Прњавор.

Ревитализација аграрног простора неопходна је због бројних проблема који су детерминисани у поменутом подручју. Постојећи проблеми везани су за одређена ограничења природне средине (неповољне рељефне карактеристике јужног дијела простора општине, засутост и загађеност дијела површинских токова, подземних вода и акумулација, појава сушних и поплавних периода, учешће земљишта над којим је потребно извршити мелиорацију, постојање неповољних и условно повољних површина за бављење пољопривредом), изражене демографске проблеме (пад укупног броја становника, повећање броја старачких и самачких домаћинстава, појава депопулације, негативан природни прираштај, неповољне старосне и економске структуре становништва), инфраструктурне и функционалне проблеме (лоше стање путне, енергетске и водоводне мреже, лоше стање објеката друштвене инфраструктуре, слаби функционални капацитети великог броја насеља), проблеме и ограничења пољопривредне производње (традиционалност у производњи, доминација поликултурне производње, екстензивност у производњи, слаб прилив инвестиција и подстицаја произвођачима, недостатак кооперације, слаба оријентисаност ка тржишту) и различите социоекономске процесе (деаграризација, дерурализација, рурални егзодус, појаве социјалног угра) који негативно утичу на укупни развој простора (Пројект ад, 2010; Стручна служба за пољопривреду општине Прњавор, 2013; Републички завод за статистику Републике Српске, 2013). Ипак, основни проблем који се веже за препреке процесу ревитализације тиче се организације самог аграрног простора, односно нефункционалних аграрних структура и оптерећењима која пољопривредна газдинства имају у просторној и структурној организацији пољопривредне производње.

central for solving numerous problems that are recorded within our target region. The existing problems refer to specific limitations of natural environment (unfavorable relief in south parts of municipality, pollution in parts of surface waterstreams, groundwater, and accumulations, periods of droughts and floods, amount of soil that is in need of melioration, unfavorable and partly favorable agricultural terrain), obvious demographic issues (decrease in number of population, increase of households populated with single and old people, depopulation, negative birth rates, unfavorable population structure in terms of age and finances), infrastructure and functional problems (poor road, energetic, and water supply networks, poor condition of community buildings, poor functional capacities of a large number of settlements), issues and limitations of agricultural production (traditional production, domination of poly-cultural production, extensive production, poor investments and incentives for the manufacturers, lack of cooperation, poor market orientation), and different social-economic processes (deagrarianization, rural exodus, social fallow land) all of which negatively affect the total region development (Project Ltd, 2010; Expertize agriculture department of Prnjavor municipality, 2013; Republic Statistics Institute of the Republic of Srpska, 2013). Still, the basic obstacle to revitalization refers to the organization of agrarian area itself, i.e. of non-functional agrarian structures and problems of farmholds within the spatial and structural organization of agricultural production.

ПАРЦЕЛАЦИЈА ЗЕМЉИШТА, ВЕЛИЧИНА
 ПОСЈЕДА И ВЛАСНИЧКИ ОДНОСИ

LAND SIZE DEGRADATION, ESTATE
 SIZE, AND OWNERSHIP

Парцелација представља подијељеност земљишта на мање цјелине. Значај величине, облика и положаја пољопривредних парцела од огромног је значаја за пољопривредну производњу. Парцеле веће површине омогућавају широку примјену механизације и хемизације, смањују трошкове производње, повећавају принос и сл. На оваквим парцелама, из претходно наведених разлога, може да се знатно лакше организује монокултурна производња, која је много профитабилнија. Простор општине Прњавор, као и већи дио простора Републике Српске, карактеристичан је по пољопривредним парцелама малих површина. Ово је посљедица права наслеђивања и неријешених имовинско-правних односа, те неких физичких ограничења простора.

Land size degradation refers to land split into smaller plots. The size, shape, and location of agricultural plots are of a great importance for the agricultural production. Larger plots enable wide usage of machinery and fertilizers, decrease production costs, increase the yield, etc. Therefore, such plots may help organize mono-cultural production, which is more profitable. Small size plots are typical of Prnjavor municipality. This is a result of the right to inheritance and unaddressed legal ownership, along with some other physical spatial limitations.

Таб. 1. Просјечна величина пољопривредних парцела у простору општине Прњавор
 Tab. 1. Average size of agricultural plots in municipality of Prnjavor

Р.Б. No.	Просјечна величина пољопривредних парцела (ha) Average size of agricultural plots (ha)	Удио у % Total in %
1.	< 0,5	3,08
2.	0,5 – 1,0	24,17
3.	1,0 – 2,0	22,95
4.	> 2,0	4,25
5.	Вјештачке водне површине Artificial water entities	0,11
6.	Рибњаци Fishing ponds	1,16
7.	Непољопривредно земљиште Non-agricultural terrain	44,27
	Укупно Total	100

Извор: Инвентар стања земљишних ресурса у послјератном периоду у БиХ – Прњавор. FAO. 2006/07.
 Source: Inventory of land resources in post-war BiH – Prnjavor. FAO. 2006/07

Анализом претходне табеле примјећујемо доминацију пољопривредних парцела које су мање од 1 ha. Ово су изузетно мале и нерентабилне парцеле када се посматра

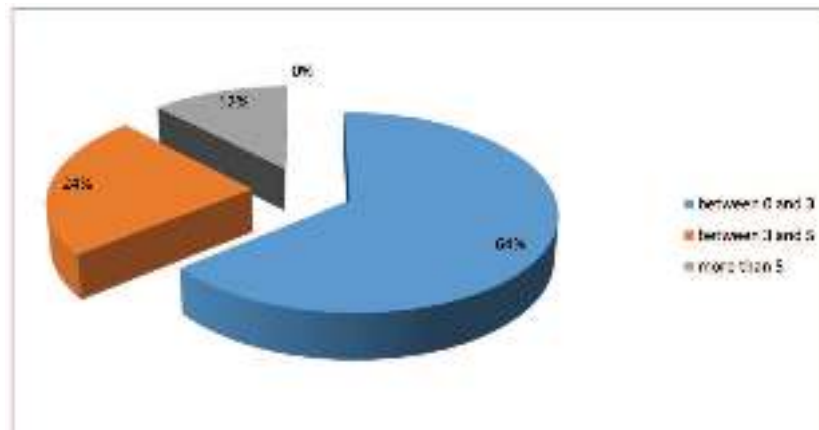
The Table 1. analysis shows the plots smaller than 1 ha to be dominant. These plots are rather minor in size and uneconomic if we take into account the context of mass

контекст озбиљне и масовне пољопривредне производње. Такође, парцеле величине 1–2 ha имају огроман удио у укупној површини, тако да можемо извести закључак да је простор општине Прњавор изузетно ситне парцелације, што је један од негативних фактора који утичу на пољопривредну производњу, посебно на организацију и функционалност аграрног простора. Парцеле мање од 2 ha чине преко 95 % укупних пољопривредних површина. Просторна дистрибуција појединих типова пољопривредних парцела показује да се у западним, централним и источним дијеловима простора општине може уочити крупнија парцелација. Ово су површине интензивнијег пољопривредног привређивања са значајнијим могућностима унапређења производње. Сјеверне и јужне дијелове чине ситне пољопривредне парцеле које су сметња оптималнијем коришћењу и организацији аграрног простора.

Поред парцелације, веома битан фактор ефикасности пољопривредне производње и организације аграрног простора је величина посједа. Велика уситњеност пољопривредних посједа и велики број парцела унутар тог посједа онемогућавају примјену механизације и агротехничких мјера, те доводе до нерентабилности пољопривредне производње. Просјечна величина посједа по домаћинству у општини Прњавор износи 3,5 ha. Према расположивим подацима (Стручна служба за пољопривреду општине Прњавор, 2013), утврђено је да само 4,7 % газдинстава има посјед већи од 8 ha, док је највише посједа до 3 ha (чак 54 %). Само велика (>5 ha) и крупна газдинства (>10 ha) могу да остваре озбиљну, тржишну пољопривредну производњу, због чега се намеће питање физичког и других видова окрупњавања посједа.

agricultural production. In addition, plots sized 1–2 ha share a great part in total agricultural area and we may conclude that the municipality plots are typically small in size, which further negatively affects agricultural production, and organization and functionality of agrarian space. Plots smaller than 2 ha comprise more than 95 % of total agricultural area. According to the spatial distribution of some types of agricultural plots, it is possible to see that in west, central, and east parts of the municipality the plot size is larger. It is these plots that enable a more intensive agricultural production with the prospective production improvement. North and south parts comprise minor agricultural plots, which impair an optimal usage and organization of agrarian space.

The estate size is yet another pertinent factor of the agricultural production efficiency. Degradation of agricultural estate size and a large number of plots within a single estate disable the application of machinery and agrotechnical measures and cause uneconomic agricultural production. The average estate size per a farmhold in the municipality of Prnjavor is 3,5 ha. According to available data, (Expertize agriculture department of Prnjavor municipality, 2013), only 4,7 % of farmholds have estates larger than 8 ha, and there are most farmholds with estates up to 3 ha (even 54 %). Still, only major (>5 ha) and large farmholds (>10 ha) are candidates for professional, market-oriented agricultural production, which raises the question of physical and any other plot amalgamation.

Граф. 1. Структура посједа према величини (ha) општине Прњавор (стање 2013. год.)
Graph. 1. Plot structure according to size (ha) of Prnjavor municipality

Извор: Према подацима Катастра општине Прњавор, 2013.
Source: Prnjavor municipality cadastre, 2013

Неријешени имовинско-правни, прије свега власнички односи стварају бројне потешкоће у аграрној структури и организацији простора. Такав случај је и са простором општине Прњавор, гдје резиденти често не посједују парцеле и посједе или пак једна парцела има и до 30 власника. Међутим, за ниво организације аграрног простора општине много је важнији удио приватног и државног сектора у власништву над земљиштем. Приватном сектору припада 46 132 ha (око 73 %) укупног власништва над земљиште, док државни сектор покрива 16 864 ha (око 27 %) (Катастар општине Прњавор, 2013).

У погледу структуре власништва генерално се може дати оцјена да државни сектор покрива већи дио шумских земљишта и неплодног тла, док је приватно власништво структурално разноврсније. Просторна дистрибуција власничких односа према катастарским општинама показује нам да државно власништво доминира у само двије катастарске општине (Горњи Вијачани и Кулаши), што се може објаснити великим удјелом шумског и неплодног земљишта у том, планинском простору. У још само 8 катастарских општина државни сектор има значајну власничку структуру. Пољопривредно најразвијенији, централни и сјевероисточни дијелови простора општине, детерминисани су приватним власничким структурама.

Unaddressed property issues, especially the ownership, cause problems within agricultural production and spatial organization. This matter is typical of Prnjavor municipality in which users often do not own plots or estates, and there are even instances of up to 30 owners of a single plot. Nevertheless, the participation of private and community sector in the land ownership is far more important for the organization level of the municipality agrarian space. The private sector covers 46 132 ha (around 73 %) of total land ownership, and the community sector comprises 16 864 ha (around 27 %) (Prnjavor municipality cadaster, 2013).

Speaking of land ownership structure, the community sector covers most forests and uncultivated soil, whereas private ownership is more diverse. The spatial distribution of ownership according to cadasters municipalities indicates the dominance of community ownership in two cadaster municipalities (Gornji Vijačani and Kulaši), which may be accounted for with a large portion of forests and uncultivated soil within this highland region. Community ownership dominates in only 8 more cadaster municipalities. Central and north-east parts of the municipality have most developed agricultural production and are owned by private sector.

СТРУКТУРА И ПРАВЦИ КОРИШЋЕЊА
ЗЕМЉИШТА

STRUCTURE AND PATTERNS
OF LAND USE

Структура површина општине Прњавор показује нам стање и могућности организације аграрног простора, а самим тим и пољопривредне производње. Непоузданост катастарских података за дужи временски период онемогућава нам праћење промјена у структури намјене и коришћења земљишта. У структури коришћења земљишта изразито доминирају пољопривредне површине, што се позитивно одражава на организацију аграрног простора. Значајан је удио шумског земљишта, док је површина неплодног тла прихватљива.

The land structure of Prnjavor municipality indicates the current state and options of agrarian space usage and production. Unreliable cadaster data over a long period of time disables the monitoring of changes in land use and structure. The land use structure is dominated by agrarian soil, which positively affects the agrarian space organization. There is a large participation of forests and the uncultivated soil coverage is acceptable.

Таб. 2. Структура коришћења површина и власнички односи (Прњавор, стање 2013. год.)
Tab. 2. Structure of plot usage and ownership (Prnjavor, 2013)

Р.б. No.	Категорија земљишта Land category	Укупне површине у ha Total surface ha	Власништво Ownership				Укупно у % Total in %
			Приватно Private		Државно Community		
			ha	%	ha	%	
1.	Оранице Ploughland	35 482	32 342	91,15	3 140	8,85	100
2.	Воћњаци Orchards	2 185	2 121	97,07	64	2,93	100
3.	Виногради Vineyards	23	22	95,65	1	4,35	100
4.	Ливаде Meadow	1 799	1 656	92,05	143	7,95	100
5.	Обрадива површина Cultivated soil	39 489	36 141	91,52	3 348	8,48	100
6.	Пашњаци Pastures	2 866	1 798	62,73	1 068	37,27	100
7.	Рибњаци Fishing ponds	605	2	0,33	603	99,67	100
8.	Трстици Marshland	3	3	100,00	0,00	0,00	100
9.	Пољ. површина Agricultural terrain	42 963	37 944	88,32	5 019	11,68	100
10.	Шумско земљиште Forests	17 387	7 489	43,07	9 898	56,93	100
11.	Неплодно земљиште Barren land	2 646	699	26,42	1 947	73,58	100
	Укупно Total	62 996	46 132	73,23	16 864	26,77	100

Извор: Према подацима Катастра општине Прњавор, 2013.
Source: Prnjavor municipality cadastre, 2013

У структури пољопривредног земљишта општине Прњавор водеће је учешће ораница, што готово у потпуности утиче на доминантне правце пољопривредне производње. Удио воћњака сразмјеран је пољопривредним традицијама овог краја, док је удио винограда занемарљиво мали. Пашњаци и ливаде, са око 10 % удјела у пољопривредном земљишту, чине сразмјерно велику површину условљену природногеографским и друштвеним факторима развоја. У власничким структурама државни сектор има веће површине у шумском и неплодном земљишту. Оваква структура пољопривредних површина аграрни простор општине Прњавор карактерише као класичан ратарски (житно-повртларски), са мањим обиљежјем сточарске и воћарске производње.

Анализирајући просторну диференцијацију удјела пољопривредног земљишта у општини Прњавор примјећујемо да 23 катастарске општине имају изразито висок удио пољопривредног земљишта (преко 80 %). Сем њих, још у 19 катастарских општина пољопривредно земљиште учествује са преко 60 %. Катастарске општине у јужном и сјеверном дијелу општине Прњавор, њих 10, имају низак удио пољопривредног земљишта (мање од 40 %). Слично стање уочено је анализом удјела обрадивог земљишта по катастарским општинама. Незнатно је мањи број катастарских општина које учествују са више од 80, односно 60 % у односу на учешће пољопривредног земљишта (ibidem).

У структури катастарских општина према начину кориштења земљишта у државном власништву примјећујемо већински удио шумског и неплодног земљишта. Изузетке чине Доњи Штрпци и Доњи Палачковци, гдје је рибњак доминантна структура, као и неколико катастарских општина са већинским удјелом ораница. Што се тиче просторне дистрибуције катастарских општина према начину кориштења земљишта у приватном власништву, можемо запазити апсолутну доминацију ораница са равномјерним учешћем шумских земљишта. Остале структуре не одређују правце кориштења земљишта (ibidem).

Правци кориштења земљишта често дају значајнију слику оријентације пољопривредне производње и смјерница развоја и организације аграрног простора. У нашој географској литератури често су вршене овакве анализе које су зорно приказивале структуру искоришћавања

Ploughland prevails within the structure of agricultural soil of Prnjavor municipality, which shapes the predominant patterns of agricultural production. The orchard coverage is in compliance with the local agricultural tradition, and the vineyards are almost none. Pastures and meadows cover almost 10 % of total agricultural soil and are widely spread, which is conditioned by natural-geographic and social factors of development. Speaking of the ownership structure, the community sector holds most of forests and uncultivated soil. This structure pattern defines the agrarian area of Prnjavor municipality as typically arable (grain-vegetable breeding), with minor traces of cattle and fruit breeding.

The spatial differentiation of agrarian soil participation shows that 23 cadaster municipalities have a high ratio of agricultural land (over 80 %). In addition, another 19 cadaster municipalities have over 60 % of agricultural land. The ten cadaster municipalities in south and north parts of Prnjavor have a low ratio of agricultural soil (less than 40 %). The same conclusion was reached through the analysis of cultivated soil ratio per cadaster municipalities. There are slightly fewer cadaster municipalities that share over 80%, i.e. 60 % in comparison with the agricultural soil participation (ibidem).

The structure of cadaster municipalities according to community-owned land use indicates large ownership over forests and uncultivated soil. The exceptions are Donji Štrpci and Donji Palačkovci, where the fish ponds dominate and there are several municipalities dominated by ploughland. Speaking of spatial distribution of private-owned land use, we observe the absolute dominance of ploughland with equal portions of forests. Other structures do not determinate the patterns of land use (ibidem).

Patterns of land use often provide a clear insight into agricultural production orientation and agrarian space organization. Our geographical references often supply such analyses that carefully display the structure of land use within a specific area.

The Polish method of alternate dividers (Kostrowicki, Kulikowski, 1971; Јаћимовић, 1985; Gatarić, Ivanišević, 2014) was used. According to this method, the total surface

земљишта на одређеном простору.

За издвајање праваца коришћења земљишта употребљена је пољска метода наизмјеничних дјелитеља (Kostrowicki, Kulikowski, 1971; Јаћимовић, 1985; Gatarić, Ivanišević, 2014). Овом методом, укупна површина одређене катастарске општине дијелена је на 6 дијелова (тачније 6/6) и посматрана је водећа структура. На овај начин дошли смо до 5 главних и 15 појединачних праваца коришћења земљишта који су у наредној табели приказани са припадајућим катастарским општинама.

of a cadaster municipality is divided into six sections (6/6) and is monitored as a superior structure. This led us towards 5 major and 15 minor patterns of land use, which are presented in Table 3. according to the compatible cadaster municipality.

Таб. 3. Правци коришћења земљишта простора општине Прњавор са припадајућим катастарским општинама

Tab. 3. Patterns of land usage within Prnjavor municipality and adjoining cadastre municipalities

Правци коришћења земљишта Patterns of land usage	Појединачни правци коришћења земљишта Individual patterns of land using	Катастарска општина Cadastre municipality
ПП ₆ РР ₆	ПП ₆ (О ₆) РР ₆ (О ₆)	Brezik, Naseobina Hrvacani, Konjuhovci, Lišnja, Naseobina Lišnja, Mravica, Mujinci, Novo Selo, Puraći, Šibovska
	ПП ₆ (О ₅ Л ₁) РР ₆ (О ₅ Л ₁)	Galjipovci
ПП ₅ РР ₅	ПП ₅ (О ₆) + Ш ₁ РР ₅ (О ₆) + Š ₁	Crkvena, Čivčije, Čorke, Gornji Galjipovci, Hrvacani, Donja Ilova, Jadovica, Velika Ilova, Šereg Ilova, Mračaj, Gornja Mravica, Donji Palačkovci, Potočani, Gornji Palačkovci, Donji Smrtići, Skakavci, Ratkovac, Šarinci, Gornji Štrpci, Vršani
	ПП ₅ (О ₅ Л ₁) + Ш ₁ РР ₅ (О ₅ Л ₁) + Š ₁	Babanovci, Donja Mravica, Okolica
ПП ₄ РР ₄	ПП ₄ (О ₆) + Ш ₂ РР ₄ (О ₆) + Š ₂	Gajevi, Gusak, Srpovci, Gornja Ilova, Grabik Ilova, Karać, Kokori, Orašje, Prosjek, Gornji Smrtići, Štivor, Donji Vijačani
	ПП ₄ (О ₆) + Н ₂ РР ₄ (О ₆) + N ₂	Prnjavor
	ПП ₄ (О ₆) + Ш ₁ + Н ₁ РР ₄ (О ₆) + Š ₁ + N ₁	Donji Štrpci
	ПП ₄ (О ₅ П ₁) + Ш ₂ РР ₄ (О ₅ П ₁) + Š ₂	Otpočivaljka
	ПП ₄ (О ₄ Л ₂) + Ш ₂ РР ₄ (О ₄ Л ₂) + Š ₂	Pečeneg Ilova
	ПП ₄ (О ₄ П ₂) + Ш ₂ РР ₄ (О ₄ П ₂) + Š ₂	Drenova
ПП ₃ РР ₃	ПП ₃ (О ₆) + Ш ₃ РР ₃ (О ₆) + Š ₃	Donji Galjipovci, Paramije
	ПП ₃ (О ₆) + Ш ₂ + Н ₁ РР ₃ (О ₆) + Š ₂ + N ₁	Kremna, Vučijak
	ПП ₃ (О ₄ В ₁ Л ₁) + Ш ₃ РР ₃ (О ₄ В ₁ Л ₁) + Š ₃	Popovići
ПП ₂ РР ₂	ПП ₂ (О ₅ В ₁) + Ш ₄ РР ₂ (О ₅ В ₁) + Š ₄	Kulaši
	ПП ₂ (О ₅ П ₁) + Ш ₄ РР ₂ (О ₅ П ₁) + Š ₄	Gornji Vijačani

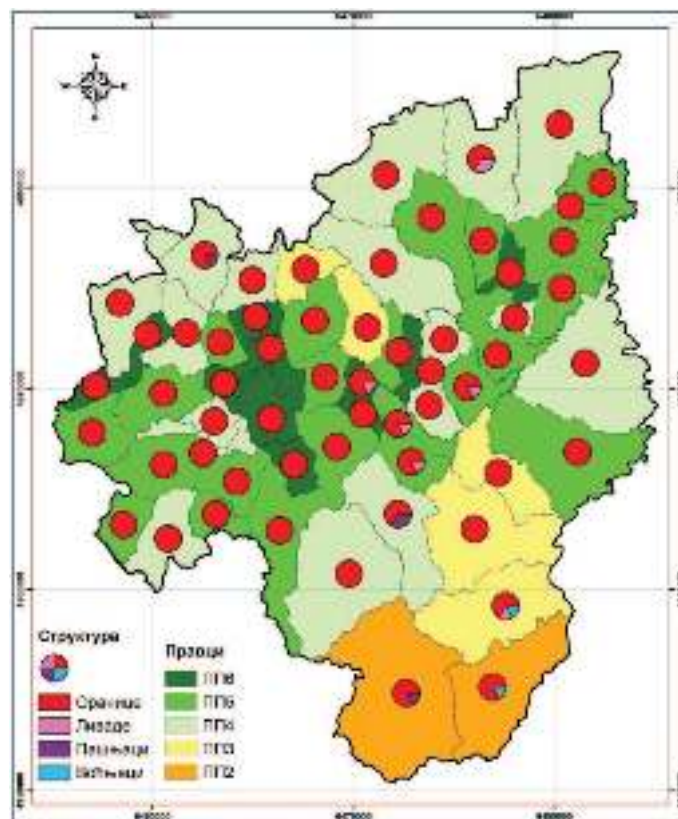
*Напомена: ПП – пољопривредне површине; Ш – шумско земљиште; О – ораница; В – воћњак; Л – ливада;

П – пашњак; Н – неплодно земљиште

* Note: PP – agricultural terrain; Š – forests; O – ploughland; V – orchards; L – meadow; P – pasture; N – barren land

Чињеница да је издвојено 15 главних праваца коришћења земљишта говори нам да се ради о средње слојеној структури аграрних површина. Овакве структуре и правци условљени су низом физичкогеографских и друштвеногеографских фактора развоја. Чак 88 % катастарских општина у својој структури имају превагу пољопривредног искоришћавања, што указује на значај пољопривредног земљишта у овој општини. Само 2 јединице имају доминацију непољопривредног правца у корист шумског земљишта, док 5 општина има уједначен однос пољопривредног са осталим правцима. Овај показатељ сврстава простор општине Прњавор у класично пољопривредно подручје, са веома малим утицајем других дјелатности. Најчешће присутан правац (20 катастарских општина, око 40 %) коришћења земљишта је везан за 5/6 удјела пољопривредног и 1/6 шумског. Овај правац вјерно осликава стање на терену и тенденције којима се развија аграрни простор општине Прњавор.

The fact that 15 major patterns of land use were detected indicates a semi-complex structure of agrarian land. These structures and patterns are determined by a whole range of physical-geographical and social-geographical factors of development. It is 88 % of cadaster municipalities with the structure dominated by agrarian usage, which points out the importance of agricultural land generally. Only 2 municipalities are unfavorable due to forests, and 5 municipalities have a harmonized ratio of agricultural and any other pattern of development. This indicator designates Prnjavor municipality as typical agrarian region with light effect of other activities. The prevailing pattern of land use (in 20 cadaster municipalities, around 40 %) is 5/6 of agricultural and 1/6 of forestry activities. This pattern is an authentic image of actual state of affairs and tendency of agrarian development in Prnjavor municipality.

Карта 1. Катастарске општине Прњавора према правцима коришћења земљишта
Map 1. Cadastre municipalities of Prnjavor according to land usage patterns

Извор: Према анализама аутора на основу података Катастра општине Прњавор
Source: Author's analysis based on Prnjavor cadastre

Како су катастарске општине у којима је доминантан правац коришћења са превагом непољопривредног земљишта лоциране на југу и дијелом сјеверозападу простора општине, можемо закључити да је конфигурација терена и шумски покривач важан фактор у детерминисању овог параметра. Генерално, просторни распоред ових општина указује нам да су правци коришћења земљишта дистрибуирани у складу са природним утицајима, дијелом инфраструктурним и социоекономским.

Поред правца коришћења земљишта, у претходној табели и карти, уочавамо структуру коришћења пољопривредних површина. Само 10 од укупно 58 катастарских општина има у својој структури више начина коришћења земљишта. Апсолутна је доминација ораница, која је у стопроцентном обиму присутна у 48 катастарских општина, док је у свим катастарским општинама забиљежен удио ове структуре са најмање 2/3. Овај податак нам говори да је пољопривредна производња и аграрни простор општине Прњавор изразит ратарски крај, са врло малим удјелима површина под ливадама, пашњацима и воћњацима.

Генерална оцјена правца коришћења земљишта, поузданом методом наизмјеничних дјелитеља, указује на релативно слабу разноврсност у структури аграрног простора општине Прњавор. Доказано је да се ради о изразитој пољопривредној, посебно ратарској структури. Може се закључити да различити правци коришћења земљишта могу помоћи организацији пољопривредне производње и аграрног простора, самим тим њиховој ревитализацији.

ГЛАВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ, СТРУКТУРА И ПРОСТОРНИ РАЗМЈЕШТАЈ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

Пољопривредна газдинства носилац су развоја сваког аграрног простора. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у Влади Републике Српске, у сарадњи са Агенцијом за посредничке, информатичке и

Because cadaster municipalities dominated by non-agricultural land use are located in south and north of our target municipality, we may conclude that the terrain structure and forests are crucial factors of determination of this parameter. Generally, the spatial distribution of these municipalities shows that the patterns of land use are distributed in accordance with natural conditions as well as the infrastructure and social-economic conditions.

Apart from the land use pattern, the previous Table and Map display the structure of agricultural soil usage. Only 10 of 58 cadaster municipalities have different patterns of land use. Ploughland absolutely dominates and it is 100 % present in 48 cadaster municipalities, whereas the total number of cadaster municipalities have at least 2/3 of this structure. This information helps us infer that agricultural production and agrarian soil of Prnjavor municipality make this region arable, with small participation of meadows, pastures, and orchards.

General determination of land use patterns by using the reliable method of alternate dividers indicates poor diversity of Prnjavor agrarian soil. It is proved to be a typical agricultural and arable structure. We may say that different land use patterns can help organize and revive the agricultural production and agrarian soil.

MAJOR CHARACTERISTICS, STRUCTURE, AND SPATIAL DISTRIBUTION OF FARMHOLDS

Farmholds are the carriers of development of any agrarian region. The Ministry of Agriculture, Forestry, and Water Management of the Republic of Srpska, Intermediary Agency for IT and financial

финансијске услуге (АПИФ) и јединицама локалне самоуправе, покренуло је опсежну акцију идентификовања и регистрације пољопривредних газдинстава. Овај посао представља основ формирању јединствене базе података, преко које ће бити провођене све мјере у пољопривредној политици. Само регистрована пољопривредна газдинства биће у могућности користити погодности и подстицаје намјењене пољопривредној производњи, те ће само са њима бити вршена координација на релацији Министарство – Општина – газдинство. Ова акција наишла је на неповјерење од стране пољопривредних произвођача на цијелом простору ентитета, с обзиром на њихову перцепцију мјера државне политике. Они, у великом броју случајева, сматрају да је овакав начин регистрација газдинстава основ пореске политике власти ка пољопривредним произвођачима. Према подацима АПИФ-а, а у компарацији са свим јединицама локалне самоуправе у Републици Српској, општина Прњавор биљежи највећи одзив пољопривредних произвођача приликом процеса регистрације пољопривредних газдинстава. Овакав, позитиван исход може се приписати доброј организацији Удружења пољопривредних произвођача.

У простору општине Прњавор регистровано је 3 394 пољопривредних газдинстава. С обзиром на број од 12 200 укупно пописаних домаћинстава, можемо закључити да је 1/4 укупно пописаног становништва у обухвату регистрованих пољопривредних газдинстава. Обрађена су 63 насељена мјеста и у њима су регистровани пољопривредни произвођачи и неке карактеристике њихових газдинстава – број чланова газдинства, укупна површина посједа, обрадива површина посједа и структура намјене коришћења земљишта.

Мишљења смо да регистрована пољопривредна газдинства општине Прњавор представљају реалну снагу која уједно и може и жели да активно учествује у организованој, савременој и тржишно оријентисаној пољопривредној производњи. Због тога се у раду посвећује значајна пажња карактеристикама, структури и просторном размјештају ове

services (APIF), and local self-governance authorities started an elaborate activity of identifying and registering farmholds. This task is the foundation of designing a unique database that will serve as a starting point for all the measures in agrarian policies. Only the registered farmholds will be given agricultural incentives and will be provided assistance on the Ministry-municipality-farmhold basis. Agricultural producers opposed this activity as they had earlier had negative perception of the state policies and measures. Most of them believe that the farmhold registrations will be used against them and introduce new taxes. According to APIF data on all units of local self-government in the country, Prnjavor municipality farmholders were most friendly and active during the process of farmhold registration. One such result may be due to the well-organized Association of agricultural producers.

There are 3, 394 registered farmholds in the municipality of Prnjavor. The total number of enlisted farmholds is 12, 200 so we conclude that 1/4 of total population is covered by the farmhold registration. So far 63 settlements have been processed along with their registered farmholds and some features of the states have been observed – the number of farmhold members, total surface of the states, arable land within the farmhold, and the structure of land allocation.

We believe that the registered farmhold within the municipality of Prnjavor present the actual potency that can and want to actively participate in the organized, modern, and market-oriented agricultural production. Therefore, the paper focuses on characteristics, structure, and spatial distribution of this category. This is one way of a clear identification of structural characteristics and development-organizational issues of Prnjavor municipality agrarian land. In addition, such measures may effectively assist the complex process of revitalization.

There are 3, 394 registered farmhold with 7, 498 members, i.e. 2, 2 per a farmhold. This

категије. На овај начин долази се до јасне идентификације структурних карактеристика и развојно-организационих проблема аграрног простора општине Прњавор, те мјера које би могле бити успјешно коришћење у сложеном процесу ревитализације.

Регистрована пољопривредна газдинства броје 3 394 домаћинства, са 7 498 чланова, односно 2,2 члана по газдинству. Овај податак нам говори о изразито лошој популационој ситуацији у аграрном и руралном простору општине Прњавор. Такође, мали број чланова у домаћинству може угрозити обим и ефикасност пољопривредне производње у газдинству. Површине које посједују власници газдинства збирно броје 19 286 ha, што представља 1/3 укупне површине простора општине Прњавор. Оваква укупна величина посједа даје релативно добру претпоставку за развој већег броја регистрованих газдинстава. Просјечна величина регистрованих пољопривредних газдинстава општине Прњавор износи 5,68 ha, што је значајно више од просјека свих посједа (3,5 ha). Око 70 % површина пољопривредних газдинстава отпада на обрадиве површине (око 4,7 ha у просјеку). Пољопривредна газдинства, очигледно, своју производњу и коришћење земљишта усмјеравају ка биљној производњи и вредновању ораница. Око 95 % обрадивих површина користи се као ораница (4,25 ha у просјеку). Од осталих структура, могу се издвојити воћњаци, ливаде, пашњаци и шуме. Друге структуре имају занемарљиво мале удјеле. Оријентација регистрованих пољопривредних газдинстава ка ораничној производњи компатибилна је са анализама структура и праваца коришћења земљишта.

Просторна дистрибуција укупног броја регистрованих пољопривредних газдинстава општине Прњавор (Карта 2) може се посматрати у контексту изражених разлика. Апсолутну доминацију има насеље Прњавор, које припада урбаној зони општине. Ово говори о нејасној диференцијацији аграрног, односно руралног и урбаног простора општине. У овом случају, долази до преклапања урбаног и аграрног простора, премда се број од готово 300 регистрованих

information clearly indicates an unfavorable population situation within the agrarian and rural space of Prnjavor municipality. Besides, the small number of farmhold members may jeopardize the range and efficiency of the production within the farmhold itself. The total estate surface owned by farmholders is 19, 286 ha, which is 1/3 of total municipality area. This range of farmhold area is an encouraging for the future development of most registered farmholds. The average size of a registered farmhold is 5, 68 ha, which is much more than the total average (3, 5 ha). Around 70 % of farmhold area is the cultivated soil (approximately 4, 7 ha). It is obvious that farmholds focus their production and land use on plant breeding and ploughland valorization. Around 95 % of cultivated land is used as ploughland (4, 25 ha in average). Other relevant structures are orchards, meadows, pastures, and forests. Other structures are minor. The registered farmhold orientation towards limited production matches our analysis of land structure and patterns of land use.

Spatial distribution of all registered farmholds in Prnjavor municipality (Map 2) detects diversity. The Prnjavor settlement that is located within the urban zone is absolutely dominant. This leads us towards an unclear differentiation of the agrarian, i.e. rural and urban areas within the municipality. In our case, the urban and agrarian areas overlap although the number of almost 300 registered farmholds in the Prnjavor settlement may be accounted for by the number of population (around 8, 500 people). Another 12 settlements have more than 100 registered farmholds, the largest of which are Donji Vijačani 165 ones. These settlements have a large development potential if we take into account the agricultural production organization and cooperative model of agrarian organization. From this point of view, settlements with 80 to 100 farmholds may be regarded as perspective (2 settlements). It is 17 settlements that have less than 20 registered farmholds, which

пољопривредних газдинстава у насељу Прњавор може објаснити популационом величином (око 8 500 становника). Још 12 насељених мјеста броји преко 100 регистрованих газдинстава, од којих се истичу Доњи Вијачани са 165. У пројекцији организације пољопривредне производње и кооперације као модела аграрног организовања, ова насеља имају значајне развојне могућности. Као перспективна, са овог аспекта могу се оцијенити и насеља са распоном газдинстава од 80 до 100 (2 насеља). Чак 17 насељених мјеста има мање од 20 регистрованих газдинстава, што представља озбиљну сметњу позитивним развојним процесима у пољопривредној производњи. Укупан број регистрованих пољопривредних газдинстава најчешће прати популациону величину насеља, али значајни су и други фактори. Насеља у југозападном, источном и сјеверном дијелу простора општине броје највише газдинстава. Истичу се Црквена, Вршани, Шаринци, Лишња, Горња Мравица, Доњи Вијачани, Кремна, Прњавор, Горњи Штрпци, Доњи Штрпци, Горњи Палачковци, Горња Илова, Грабик Илова, Печенег Илова, Велика Илова и Горњи Смртићи. Насеља са мањим бројем газдинстава везана су за субурбани простор који се налази у непосредном окружењу општинског центра и неразвијене крајеве на западу општине. Изненађујуће мали број газдинстава имају насеља Горњи Вијачани и Кулаши, која имају значајну перспективу за развој сточарства, али очигледно представљају проблемски дио простора општине. Насеља Караћ, Насеобина Бабановци и Ралутинац немају регистрована пољопривредна газдинства.

Укупан и просјечан број чланова регистрованих пољопривредних газдинстава општине Прњавор (Карта 3) изузетно су важни показатељи стварне потентности ових домаћинстава. Генерално, може се оцијенити да је изражено мали укупан, а посебно просјечан број чланова. Највећи број чланова има, сходно броју газдинстава, насеље Прњавор (636, просјечно 2,14). Са великом укупним бројем чланова истичу се још Горњи Смртићи, Печенег Илова и Горњи Штрпци (преко 330 чланова). Још укупно 11 насељених мјеста има више од

is an obstacle for positive development of agricultural production. The total number of registered farmholds is usually in compliance with population number but there are also other factors. Settlements in south-west, east, and north parts of the municipality have the largest number of farmholds and the following ones stand out: Crkvena, Vršani, Lišnja, Gornja Mravica, Donji Vijačani, Kremna, Prnjavor, Gornji Štrpci, Donji Štrpci, Gornji Palačkovci, Gornja Ilova, Grabik Ilova, Pečeneg Ilova, and Gornji Smrtići. Settlements with few farmholds are usually suburbs on the rims of municipality center or undeveloped western areas. Number of farmholds is surprisingly small in Gornji Vijačani and Kulaši; these settlements have a great potential for stock-breeding but obviously have issues that should be addressed. Settlements of Karać, Babanovci, and Ralutinac have no registered farmholds.

The total and average numbers of farmhold members (Map 3) are true indicators of the farmhold potency. Generally, we may conclude that there are a small number of members on both total and average levels. In compliance with the number of farmholds, Prnjavor settlement is most populated. (636, or 2, 14 in average). Other settlements with large population figures are Gornji Smrtići, Pečeneg Ilova, and Gornji Štrpci (more than 330 members each). Another 11 settlements have more than 80 members. All the other less populated settlements are not favorable for agricultural production development. Furthermore, there are 11 settlements with less than 20 members, which indicate poor development chances. Data on the total number of registered farmholds and their members usually match, including the spatial distribution. According to the analysis of this parameter, we may infer that poorly populated settlements are located in distant areas and usually have unfavorable demographical structure.

The average number of registered farmhold members within the municipality

80 чланова по газдинству. Сва мјеста која имају мање од овог броја чланова газдинстава могу се сматрати неперспективним у смислу развоја пољопривредне производње. Такође, 11 насеља има мање од 20 чланова, што говори о slabим перспективама развоја. Подаци о укупном броју регистрованих пољопривредних газдинстава и укупном броју чланова тих газдинстава углавном су компатибилни, укључујући и просторну дистрибуцију. Из анализе тог параметра можемо утврдити да су насеља са малим бројем чланова газдинстава смјештена у природно неповољнијим теренима и генерално са лошијом демографском ситуацијом.

Просјечан број чланова регистрованих пољопривредних газдинстава простора општине Прњавор још је значајнији показатељ организације пољопривредне активности и могућности ревитализације аграрног простора. Насеља Караћ, Насеобина Бабановци и Ралутинац немају регистрована пољопривредна газдинства, па самим тим ни чланове. Чак, 18 насељених мјеста има газдинства у којима је просјечан број чланова мањи од 2. Најчешће насеља броје у просјеку 2–3 члана газдинству. Ово су подаци који говоре о снажним депопулационим процесима у руралном простору општине Прњавор, те стављају озбиљно бремене на развој и унапређење пољопривредне производње кроз модел газдинстава. Газдинства која у просјеку имају преко 3 члана регистрована су само у Скакавцима, Брезику и Јасику, с тим да у посљедњем егзистирају само 2 регистрована газдинства. Просторна дистрибуција овог параметра указује да је јужни дио општине са мањим просјечним бројем чланова газдинстава.

Укупна и просјечна величина посједа регистрованих пољопривредних газдинстава простора општине Прњавор (Карта 4) даје нам слику о просторним могућностима организације аграрног простора и рентабилне пољопривредне производње. Већи посједи омогућавају ширу примјену механизације и хемизације, те монокултурне производње. У односу на просјечну величину свих посједа у простору општине, можемо оцијенити да регистрована газдинства имају значајно веће посједе, што је

of Prnjavor is yet another pertinent indicator of the agricultural activity organization and revitalization possibilities. Settlements of Karać, Babanovci, and Ralutinac have no registered farmholds and no members. It is 18 populated settlements that have less than 2 members. Most settlements have 2-3 members. These data indicate strong depopulation processes within the Prnjavor municipality rural areas which are a burden to improvement and development of agricultural production via the farmhold model. Three member farmholds are registered only in Skakavci, Brezik, and Jasik and the last two have only two registered farmholds. Spatial distribution of this parameter shows that south parts of the municipality have the fewest members per a farmhold.

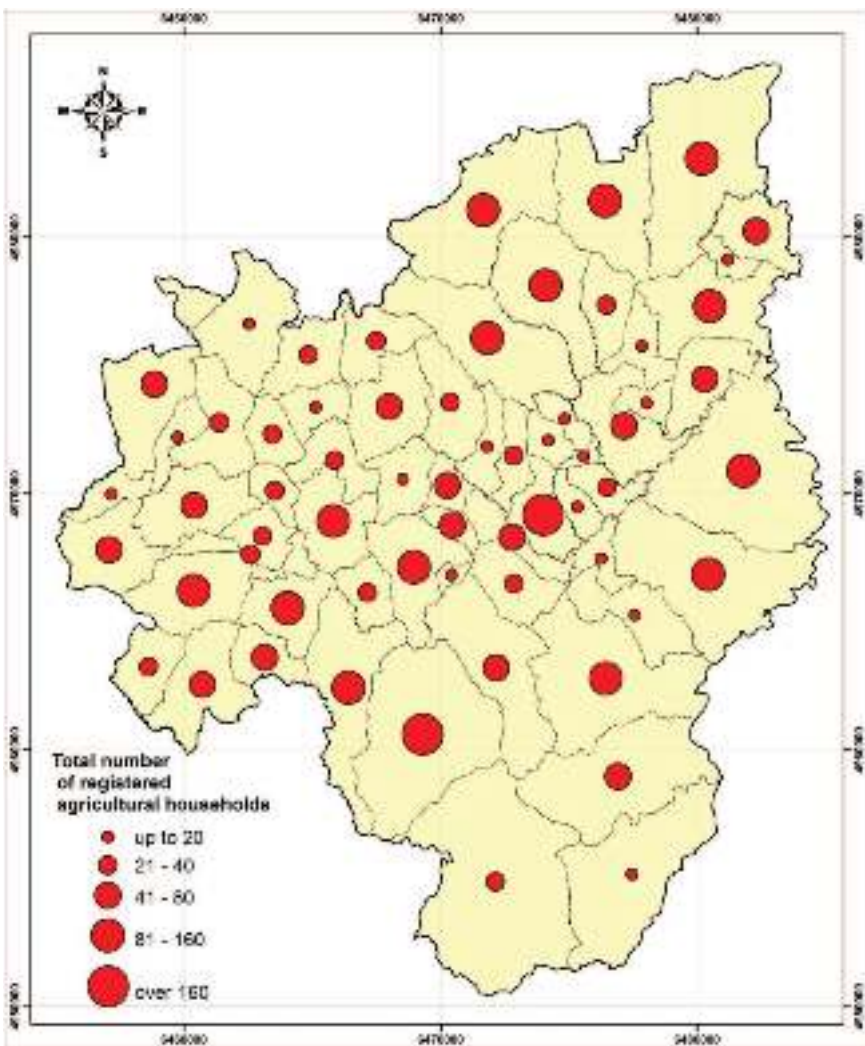
The total and average estate size of the registered farmholds within the municipality of Prnjavor (Map 4) tells us about the options of spatial organization of agrarian land and rentable agricultural production. Large estates enable a wider application of machinery and fertilizers and mono-culture breeding. Speaking of the average estate size, we may conclude that the registered farmholds have larger estates, which may help market-oriented production. There are far more settlements with 100 to 500 ha estates owned by farmholders. There are only 3 settlements with estates sized less than 3 ha, and 3/4 of settlements have 3–6 ha, which far above the Prnjavor municipality average. In this regard, there are most settlements with average size of more than 6 ha, i.e. fifteen. From spatial distribution point of view, north and east settlements stand out.

Similar results were obtained via the analysis of total and average cultivated land surface within the registered farmholds of Prnjavor municipality (Map 5). Settlements with cultivated land within farmholds of 200 to 600 ha prevail. In six settlements, categories of up to 3 ha dominate and are located in souther highland parts of the municipality. The following settlements have farmholds

основна претпоставка тржишне производње. Далеко је највећи удио насељених мјеста која имају од 100 до 500 ha укупне површине посједа у власништву газдинстава. Само 3 насеља имају просјечну величину посједа мању од 3 ha, док са 3/4 удјела доминирају насеља са 3–6 ha, што је значајно увећање у односу на просјечну величину свих посједа општине Прњавор. У овом смислу истичу се насеља са просјечним величинама од преко 6 ha, којих има 15. У просторној дистрибуцији одскачу насеља на сјеверу и истоку општине.

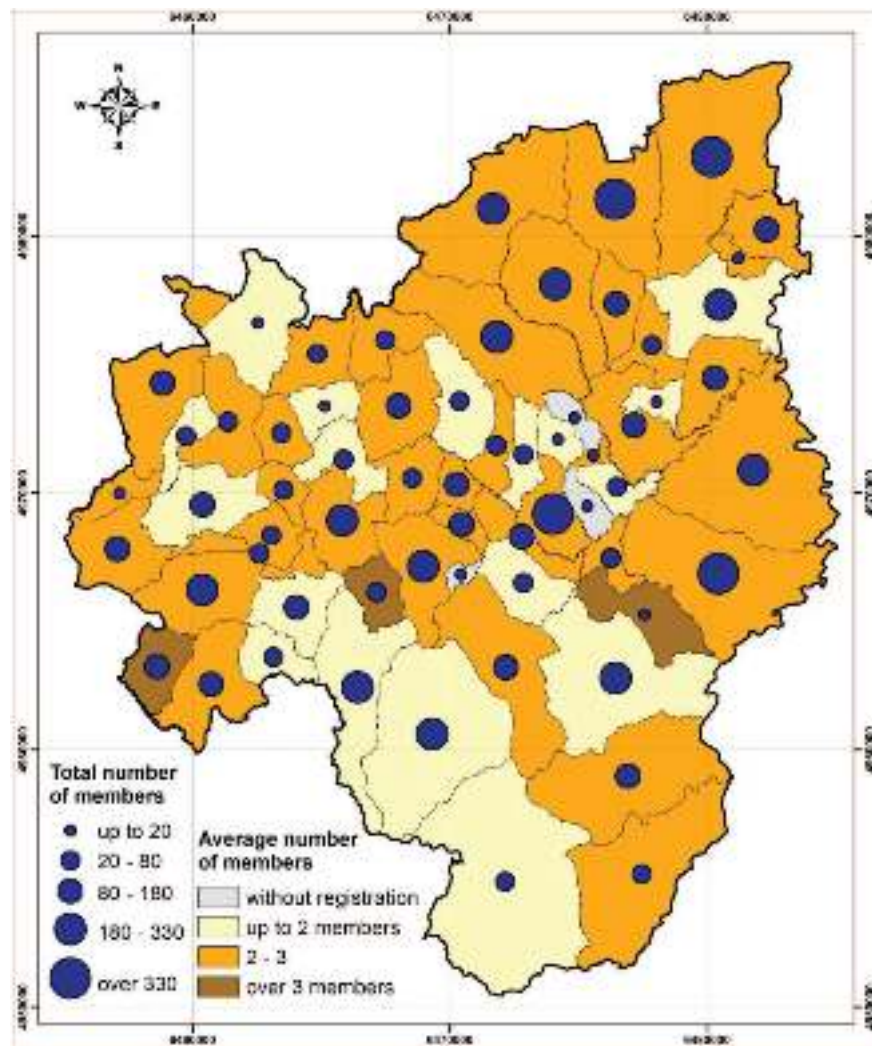
Слични резултати добијени су анализом укупне и просјечне површине обрадивог земљишта регистрованих пољопривредних газдинстава простора општине Прњавор (Карта 5). Доминирају насеља са укупном обрадивом површином газдинстава од 200 до 600 ha. У 6 насеља су присутне површине ове категорије величине до 3 ha и везане су за планински крај југа општине. Са просјечном површином обрадивог земљишта газдинстава већим од 6 ha истичу се Доњи Штрпци, Бабановци, Шибовска, Шерег Илова, Велика Илова, Гора Илова, Гусак и Гајеви. Као и у анализи претходних показатеља, просторна дистрибуција овог параметра везана је за низ, прије свега природногеографских, а затим и социоекономских фактора развоја поменутих насеља.

with more than 6 ha of cultivated soil: Donji Štrpci, Babanovci, Šibovska, Šereg Ilova, Velika Ilova, Gora Ilova, Gusak, and Gajevi. As previously, the spatial distribution of these parameters is determined by a whole range of natural-geographical and social-economic features.

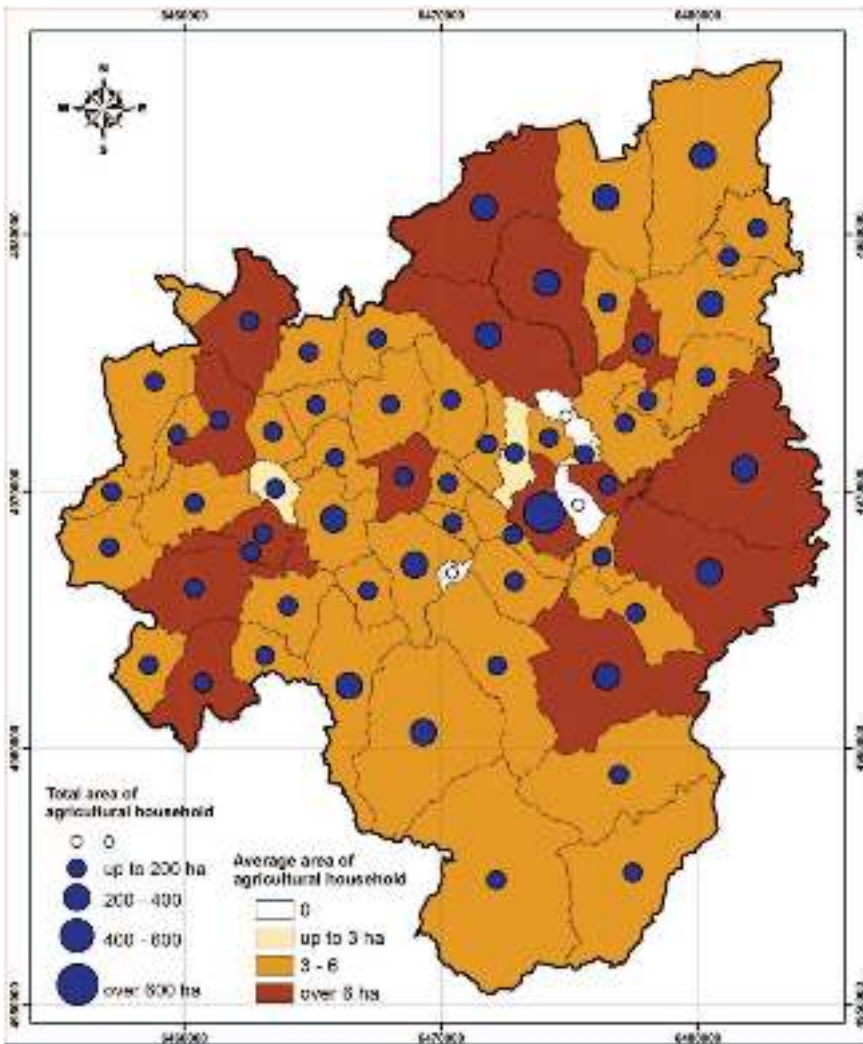
Карта 2. Насељена мјеста о. Прњавор према бр. регистрованих пољоприв. газдинстава
 Map 2. Populated settlements of Prnjavor municipality according to the number of registered farmholds

Извор: Анализа аутора на основу података АПИФ-а (2013. год.)
 Source: Author's analysis based on APIF (2013)

Карта 3. Насељена мјеста о. Прњавор према бр. чланова регистр. пољоприв. газдинстава
 Map 3. Populated settlements of Prnjavor municipality according to the number of members of registered farmholds

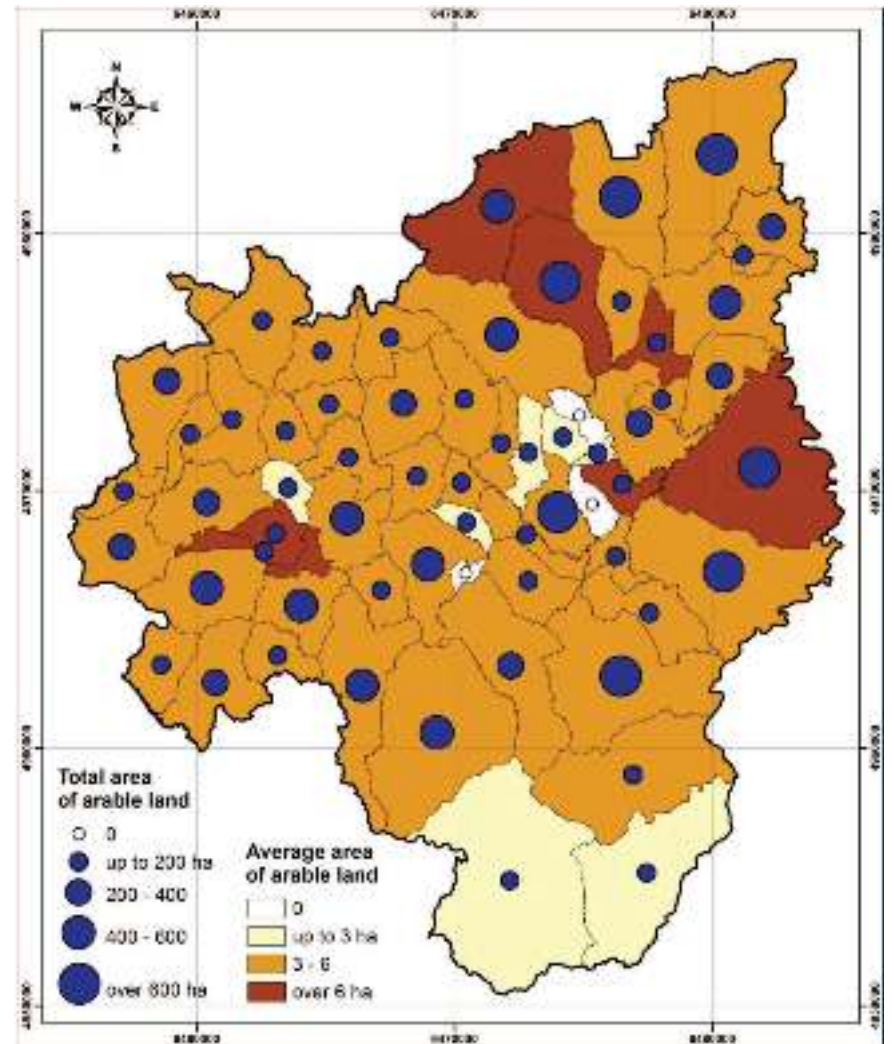
Извор: Анализа аутора на основу података АПИФ-а (2013. год.)
 Source: Author's analysis based on APIF (2013)

Карта 4. Насељена мјеста о. Прњавор према величини посједа рег. пољоприв. газдинстава

Map 4. Populated settlements of Prnjavor municipality according to size of registered farmholds

Извор: Анализа аутора на основу података АПИФ-а (2013. год.)
Source: Author's analysis based on APIF (2013)

Карта 5. Насељена мјеста о. Прњавор према обрадивој пов. регистр. пољоприв. газдинстава

Map 5. Populated settlements of Prnjavor municipality according to cultivated soil of registered farmholds

Извор: Анализа аутора на основу података АПИФ-а (2013. год.)
Source: Author's analysis based on APIF (2013)

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

FINAL REMARKS

Аграрне структуре, у просторном аспекту, имају изразито важан и непосредан утицај на развој аграрног и руралног простора. Простор општине Прњавор оптерећен је, као и велики дио простора Републике Српске, бројним проблемима поменутих структура. Према претходно проведеним анализама издвојићемо следеће проблеме:

- *уситњеност пољопривредних парцела* – изузетно велики проблем организације аграрног простора и пољопривредне производње је уситњеност пољопривредних парцела; парцеле величине 0,5–2 ха заузимају преко 95 % укупног пољопривредног земљишта, што за посљедицу има немогућност широке примјене механизације, хемизације, основних пољопривредних радова и монокултурне производње на већим површинама; све ово значајно утиче на рентабилност производње
- *испарчаност пољопривредних парцела* – поред мале величине, пољопривредне парцеле су најчешће испарчане и удаљене једне од других чиме се такође онемогућава озбиљнији приступ пољопривредној производњи
- *уситњеност пољопривредних посједа* – просјечна величина посједа у простору општине је 3,5 ха, док је велико учешће посједа мањих од 3 ха, а мало учешће посједа већих од 5 ха; изузетно су ријетки крупни посједи, већи од 10 ха
- *испарчаност пољопривредних посједа* – посједи су веома ријетко јединствени, што је посљедица процеса наслеђивања али и неријешених имовинско-правних односа; пољопривредне парцеле једног посједа често су удаљене и по неколико километара једна од друге, што искључује озбиљнију монокултурну производњу унутар посједа
- *неријешени имовински и власнички односи* – на појединим пољопривредним парцелама регистровано је, у великом броју случајева, по неколико власника; компликовани

From the spatial point of view, agrarian formations largely and directly affect the agrarian and rural space development. Prnjavor municipality area is burdened with many problems of the aforementioned formations. According to previously conducted analyses, the following issues will be singled out:

- *Degradation of agricultural plot size* – is a frequent problem of organization of agrarian space and agricultural production; plot larger than 0,5–2 ha cover more than 95 % of total agricultural soil, which results in impracticality of use of machinery, fertilizers, primary agricultural activities, and mono-cultural production on larger land surface; all of these greatly affects production effectiveness
- *Disintegrated agricultural plots* – the plots are small-seized and disintegrated or distant from one another, which also disables professional agricultural production
- *Degradation of agricultural plot size* – average estate size in the municipality is 3,5 ha, there are many estates smaller than 3 ha, and only few larger than 5 ha; estates larger than 10 ha are extremely rare
- *Disintegrated agricultural plots* – rarely unique plots due to inheritance processes and unaddressed ownership issues; agricultural plots of a single estate are sometimes several kilometers far from one another, which is an obstacle to professional mono-culture production within the estate
- *Unaddressed ownership and property issues* – some agricultural plots often have several different owners; complicated ownership and disposal of agricultural soil are great problem of agrarian land organization
- *Plough land domination* – analysis of structure and patterns of land use displayed an absolute dominance of plough land (more than 95 %), which indicates lack of other types of land that may be market-profitable
- *An increase of fallow land* – according to statistics, fallow land and other uncultivated soil have increased four times over the last

односи стварног власништва и располагања пољопривредним земљиштем велики су проблем квалитетној организацији аграрног простора

- *доминација ораничних површина* – анализом структуре и праваца коришћења земљишта уочили смо апсолутну доминацију ораничних површина (са удјелом већим од 95 %), што говори о недовољно високим површинама под другим структурама које често могу бити профитабилније на тржишту
- *повећање површина под угаром* – према статистичким подацима површине под угром и друге необрађене оранице су се у периоду од последњих 5 година увећале за 4 пута (податак узети са резервом); површине под угаром све су чешћа појава као логичан слијед социоекономских процеса у простору (прије свега деаграризације)
- *мали посједи регистрованих пољопривредних газдинстава* – регистрована пољопривредна газдинства као стварни носиоци производње и позитивних сегмената развојних процеса имају посједи веће од општинског просјека, али за производњу усмјерену ка тржишту њихови посједи требали би бити већи од 10 ха (садашње стање је 5,68 ха у просјеку)
- *мали број чланова регистрованих пољопривредних газдинстава* – регистрована пољопривредна газдинства не броје довољно велики просјечан број чланова (2,2 члана у просјеку) који би били реална снага у производном процесу.

Рјешење нагомиланих проблема аграрне структуре и проблема организације пољопривредних газдинстава примарно се огледа у широј примјени аграрних мјера. Оне чине низ законских, планерских и техничких радњи, с циљем стварања ефикаснијег и рентабилнијег аграрног простора. Овакав простор, са сложеним проблемима и структурама, није лако физички окрупнити. Мишљења смо да су аграрне мјере један од приоритета организације аграрног простора ове општине. Издвајањем простора погодних за комасацију окрупнили бисмо пољопривредне површине, исте уредили

five years (information should be taken with precaution); fallow land is a frequent phenomenon which logically results from social-economic processes (deagrarization at first)

- *Small estates of farmholds* – registered farmholds that suggest positive development processes have estates larger than the municipal average and they should be larger than 10 for a professional agricultural production (currently they are 5,68 ha in average)
- *Small number of registered farmhold members* – registered farmholds have an insufficient number of members (2, 2 members in average) who would be an adequate labor force within the production process.

A solution to piling problems of agrarian structure and farmhold organization primarily refers to a wide application of agrarian measures. These measures refer to legal, planning, and technical activities aiming at a more efficient and effective agrarian space. On such area with all its complex issues and structures is not easy to integrate. Our belief is that agrarian measures are a priority in order to organize the agrarian space of Prnjavor municipality. By defining areas suitable for re-parcelling, we could integrate agrarian land and solve the ownership issues. Such areas would represent optimal entities at which effective and market-oriented agricultural production would take place. In addition, a wider application of agro-technical measures, cooperation, better infrastructure, and functional capacities, optimal integration within the settlement and commercial organization of the municipality would undoubtedly improve and advance the process of Prnjavor municipality revival.

у погледу парцелације и намјене, били би ријешени власнички односи. Такве површине представљале би оптималне цјелине на којима би се одвијала рентабилна и тржишно оријентисана пољопривредна производња. Секундарно, шира примјена агро-техничких мјера, кооперација као модел организације, јачање инфраструктуре и функционалних капацитета, оптималнија интеграција у насеобински и привредни систем општине и квалитетније рејонирање пољопривредних зона, значајно би унаприједиле и убрзале процес ревитализације аграрног простора општине Прњавор.

ЛИТЕРАТУРА/BIBLIOGRAPHY:

АПИФ (2013). *Регистар пољопривредних газдинстава за општину Прњавор*. Бања Лука

Gatarić, D., Ivanišević, M. (2014). Način korišćenja zemljišta u ruralnom području grada Banjaluke. U zborniku radova: *Lokalna samouprava u planiranju i uređenju naselja*. APPS. Zlatibor

Јаћимовић, Б. (1985). Структура искоришћавања земљишта у општини Горњи Милановац. *Зборник радова – XXXII свеска*. Београд: Природно-математички факултет Универзитета у Београду

Катастар општине Прњавор (2013). *Подаци о насељеним мјестима и катастарским општинама*. Прњавор

Kostrowicki, J., Kulikowski, R. (1971). Przeglądowe zdjęcie użytkowania ziemi (projekt instrukcji). *Dokumentacja geograficzna, zeszyt 2, IG PAN*. Warszawa

Пројект а.д. (2010). *Просторни план општине Прњавор 2010–2030*. Бања Лука

Републички завод за статистику Републике Српске (2013). *Попис становништва, домаћинстава и станова у БиХ 2013, на територији Републике Српске – Прелиминарни резултати*. Бања Лука

Стручна служба за пољопривреду општине Прњавор (2003). *Подаци о пољопривредним произвођачима општине Прњавор*. Прњавор

FAO (2006/07). *Inventar stanja zemljišnih resursa u poslijeratnom periodu u BiH – Prnjavor*. Sarajevo